

proawdzono je, opierając się na całokształcie opublikowanych tekstów, jak również i archiwaliów. Ostateczny wynik poszukiwań wypadł dość zaskakująco. Otóż w świetle ustaleń V. B. K. bezpodstawnym jawi się przeciwstawianie sobie dla tamtej doby dzierżycieli „wotčin” i pomjestii. Jedni i ci sami ludzie władali jednocześnie obiema kategoriami majątków, które różniła jedynie swoboda alienacji pierwszych spośród wymienionych. W ten sposób podważony został tradycyjny stereotyp, zgodnie z którym od samego początku klasa panująca państwa moskiewskiego miała składać się z dwu oddzielnych grup — bojarów wotczinników oraz wyposażonych w pomiestija dworjam. Owo przeciwstawienie jawi się Autorowi adekwatnym dopiero dla połowy XVI stulecia.

S.R.

Hans Schlosser, *Grundzüge der neueren Privatrechtsgeschichte — ein Studienbuch*, wyd. 3, C. F. Müller, Verlag, Heidelberg 1979, ss. XIV, 177. Uni-Taschenbücher 882.

Jest to już drugie wydanie znacznie poszerzonego i uzupełnionego przez H. S. pierwotnego zarysu problematyki pióra E. Molitora, ogłoszonego pod tym samym tytułem w 1949 r. W kolejnych ośmiu paragrafach, rozczłonkowanych z kolei na ustępy numerowane liczbami rzymskimi i arabskimi zawarte zostały zwięzłe informacje, wsparte o podstawową, wielojęzyczną literaturę przedmiotu, adresowane przede wszystkim do studentów, a dotyczące: renesansu prawa rzymskiego w Europie, ewolucji prawa prywatnego w okresie szkoły prawa natury i oświecenia, kodyfikacji cywilnych XIX w. (Bawarii, Prus, Francji, Austrii), szkoły historycznej, ogólnoniemieckich kodyfikacji prywatnoprawnych XIX-XX w., łącznie z kodeksem cywilnym NRD, dwudziestowiecznych kodyfikacji kontynentalnych, nie wyłączając tych opracowywanych w ZSRR, systemu prawnego krajów anglosaskich, wreszcie najnowszych tendencji w cywilistyce zachodnioniemieckiej.

S.R.

Csizmadia Andor, *Jogi emlékek és hagyományok. Esszék és tanulmányok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1981, ss. 503+1 nlb.*

Siedemdziesiąt rocznicę urodzin czołowego reprezentanta węgierskiej nauki historycznoprawnej prof. Andora Csizmadii z Pécsu upamiętniły dwa cenne wydawnictwa: Księga pamiątkowa ku jego czci (*Scripta historico-iuridica Andreae Csizmadia septuagenario oblata*), wydana przez uczelnię jubilatą (Pécs 1980) oraz zbiór jego własnych rozpraw pt. *Pomniki i tradycje prawa*, wcześniej ogłoszonych oddzielnie w rozmaitych edycjach węgierskich i zagranicznych, a obecnie zgromadzonych w jednym tomie, opublikowanym przez Wydawnictwo Literatury Administracyjnej i Prawniczej w Budapeszcie. Nie chodzi tu oczywiście o wszystkie opera *minora* Autora, ale o wybór z jego prac powstałych w ciągu blisko 50 lat twórczości naukowej, który na konkretnych przykładach ukazuje rozległy obszar jego zainteresowań badawczych.

Zbiór otwiera rozprawa o początkach nauki uniwersyteckiej na Węgrzech (s. 11-76), w której sporo miejsca zajęły uwagi komparatystyczne. Pisząc o założe-

niu w 1367 r. Uniwersytetu w Pięciokościolach Autor nawiązuje do dziejów starszej o 3 lata Wszechnicy w Krakowie, w związku z czym sięga do *Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis* i szeregu prac polskich historyków: J. Dąbrowskiego, K. Grzybowskiego, Z. Kaczmarczyka, Z. Kozłowskiej-Budkowej, K. Lepszego, K. Pieradzkiej, I. Zarebskiego, a zwłaszcza A. Vetulaniego. Badania z historii stosunków między państwem a Kościołem reprezentuje rozprawa o znaczeniu wydanej w Konstancji bulli papieża Marcina V dla rozwoju prawa patronatu na Węgrzech (s. 77 - 110). Historii prawa miejskiego dotyczą prace o prawie miasta Kolozsvár za panowania Macieja Korwina (s. 111 - 140) oraz o urzędnikach tego miasta (s. 263 - 289). Natomiast ze studiów poświęconych historii Siedmiogrodu znajdujemy w zbiorze rozprawę o rozwoju tamtejszego prawa i jego kodyfikacji w XVII stuleciu (s. 141 - 171).

Szereg prac traktuje o działalności węgierskich prawników i polityków czasów oświecenia i okresu reform, a to o walce Adama Kollára „contra Status et Ordines” za Marii Teresy (s. 173 - 208), podręczniku *Jurisprudentia practica* profesora akademii prawniczej w Eger Stefana Huszty (s. 209 - 228), aktywności politycznej i naukowej związanego z ruchem jakobińskim postępowego prawnika Józefa Hajnóczy (s. 229 - 244) i o zapomnianym profesorze nauki administracji w Peszcie Józefie Reviczky (s. 245 - 262). W dalszych zaś jest mowa o antyfeudalnych koncepcjach Stefana Széchenyi (s. 291 - 305), poglądach na państwo burżuazyjne Franciszka Deáka (s. 307 - 359), polityce kościelnej tego samego męża stanu (s. 385 - 445), oraz o działalności Józefa Eötvösa jako ministra i prawodawcy (s. 447 - 492).

Znalazło się wreszcie w zbiorze miejsce na zamieszczenie pełnego tekstu rozprawy Autora o karnoprawnej ochronie praw człowieka i obywatela na Węgrzech w okresie reform (s. 361 - 382), przedstawionej jako referat na międzynarodowej konferencji w Krakowie w październiku 1973 r., która u nas (z braku papieru) mogła ukazać się niestety tylko w streszczeniu pt. *Bestrungen zur Sicherung und zum strafrechtlichen Schutz der Menschen- und Bürgerrechte in Ungarn im Reformzeitalter* (*Études d'histoire du droit pénal*, Warszawa—Kraków 1976, s. 57 - 62).

Zamieszczone w omawianej książce prace przedrukowane zostały w zasadzie w ich dotychczasowym brzmieniu, ale do niektórych z nich wprowadził Autor pewne uzupełnienia uwzględniające najnowszy stan badań. W małym tylko stopniu zaprezentowana została w zbiorze ważna dziedzina zainteresowań prof. Csizmadii, jaką stanowi historia administracji, co do której odesłano czytelnika do jego osobnej syntezy pt. *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig* (Rozwój administracji publicznej na Węgrzech od 18 w. do wprowadzenia systemu rad, Budapeszt 1976). Wszystkie prace opublikowane zostały w oryginalnej wersji węgierskiej, a na końcu tomu dodano zwięzłe streszczenie w języku rosyjskim, francuskim i niemieckim (s. 495 - 504).

L.P.

Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexicon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland, hrsg. von O. Brunner, W. Conze, R. Koselleck, Bd. 4 Mi-Pre, Clett-Cotta Verlag, Stuttgart 1978, ss. XII, 927.

Trudności redakcyjne spowodowały, że po dwu pierwszych tomach obejmujących litery od A do G (zob. CPH, XXXI, 2, s. 257) ukazuje się tom czwarty. Obejmuje on dziewiętnaście następujących podstawowych haseł-pojęć: militarizm (ss. 48), stan średni (45), nowoczesność, modernizacja (40), monarchia (82), natura (30), prawo natury (70), neutralność (56), nihilizm (42), publiczny, publiczność (56),